

Mayer Hella

Alig kelt fel a nap

Gondoltam, a gombolyagot jobb kezemmel szorítom, aztán elpöccintem szellemképem a bőrömtől és néhány méterrel felette (m) felettébb ellazult állapotban tárgyilagossabban tekintek lenti önmagamra. Nem kifejezetten azért, hogy felülkerekedve a koponyámban kóválygó gondolataimon tágabb perspektívában szemlélhessem, amit létrehoztam, hanem inkább azért, hogy ne áruljak el többet, mint amennyit szeretnék. A képeimről beszélnék, és a képeim *titkosak*. Bezárt ajtók, kis ikonok a számítógép képernyőjén, amik mögött lehet, hogy egy másik világ van. De eszem ágában sincs átadni a kulcsot (egér nincs). Viszont szívesen társalgok róluk kívülállóként vagy felülállóként.

Nyolc éve, egy késő őszi estén Ulf Linde előadását hallgattam Duchampról a stockholmi Thielska Galériában. Nem értettem meg igazán. Kifordított kesztyűről esett szó és hasonlókról. Elvárásolva tértem haza. Aznap éjjel, amit álmodtam, mérföldkövé vált gondolataim alakulásában.

<<Kiszállunk a buszból. Furcsa világba érünk (Mumussal – édesanyámmal). Észreveszek egy nagy reklámtáblát. Disznók és emberek vannak rajta. A férfinak nyúlfülre van fésülve a frizurája. Ijedten mondom: „Ezek embereket esznek.” Az utcán sétálva rémülten állapítom meg, hogy itt másfaja hierarchiában élnek az élőlények és az ember nem áll a legfelsőbb szinten, nem ő a győztes ragadozó. Kellemes kolozsvári hangulatú macskaköves utcákon haladunk végig. Az itteniek arca szorongó, szemükben félelem bujkál. Benézek egy templomba. Kísérteties félhomályban néhány árnyalak kóvályog. Az oltár helyén párás, sápadt ablakok, kereszt sehol. Egy fiatal férfi jön ki az utcára, esdekelve nyújtja felénk a kezét: „Adjatok három dimenziót! Kérlek...” Mumusra nézek és döbbenten állapítom meg: a negyedik dimenzióban vagyunk. Időt-lenségben, álmokban, belső ország, belső emberei között. Megyünk, megyünk, míg kiérünk a városból. Puszta, homokos hely. Mumus lehajol és felemel egy követ. „Megtaláltam.” – mondja. „Mit?” – kérdezem. „Egy pár milliméter.” – mondja. Kezembe veszem. Nézegetem, nem látom. Aztán észreveszem...>>
(1998. november 3. kedd)

Megálmodtam a belső térképem, a lelkem városképét. Ijesztő volt. Ezután a mindennapok kihívásain túl akadt egy újabb: ennek felvirágoztatása. Király lettem vagy polgármester.

Az utcákon boldog arcokat kívántam látni, napsütést, meleg köveket és sok virágot, sivatag helyett tenger leheletét.

„Minden köznapi háromdimenziós test, tintatartó, ház, rögzített léghajó számos négydimenziós testnek a háromdimenziós milióbe vetített perspektívája... Meg kellene határozni, szerkeszteni azokat, amelyek egyetlen négydimenziós test vetületei...”- írta Duchamp. Nem kívántam se folytatni, se magaménak vallani gondolatait, de fo-

lyamatosan inspiráltak. Engem is szórakoztattak, nemcsak őt. A mai napig meghat Duchamp. Azt hiszem, hogy valójában az hat rám leginkább, amit nem értek, de meg kívánok érteni. A homályosban éles vonalakat találni. Keresni. Az inspirál, ami olyan gondolatokat ébreszt bennem, amik meglepnek, ismeretlenek, de hozzám szólnak. Szeretem Picabia furcsa szerkezeteinek rajzait, Warhol tánclépéseit, Tinguely gépezeteit, Magritte pipáját, épületek alaprajzát... Sokáig folytathatnám...

Néhány hónapig alig festettem. Sokat töprengtem és egyre jobban éreztem magam. Egy januári, fehér napon, amikor végül magával ragadott a festés lendülete, észrevettem, hogy nagy változás ment végbe rajtam ezen a téren is. Kezdték egy feladat homályosan felderengeni előttem. A festés nemcsak lelket vidító szórakozás lett, hanem médium is. (Nem kívánok nagy szavakat használni. Finom érintések mellett zavaróak lehetnek a szavak.) Azt éreztem, hogy amit meg akarok, azt meg is tudok csinálni, csak idő kérdése. Úgy érzem, akkor kezdtem el *képeket* festeni, amik a saját életüket élték.

Mayer Hella: Én és a madárberkenye

Az első képeken, kerek asztallapon madárberkenyeágak feküdtek. A harmadikon önarckép felülnézetből fekete szárnyukat csattogató varjakkal. Mintha kaput nyitottam volna belső világomra. Most is hallom ennek a belső világnak a suttozását.

1999 elején *találtam* egy porosodó madárberkenyeágot megszáradt bogyókkal. (Találtam – ebben a szóban benne rejlik a véletlenszerűség és a választás is.) Rátettem egy asztallapra. Ezután hol az asztallap, hol az ágak váltak fontosabbá. Szeretem, ha egy képen

belül a kerek és az egyenes vonalak játszanak egymással. Az asztal ellipszise már képviseli a kerekdedet, néhány „jelentéktelen” tárgy a közelben egyenesekkel teremt teret. Az ág az asztalon hol hajlékonyan kúszik, hol mereven feszül a támaszkodási pontoknak. Bogyókként megjelenik a *gömb*, a kerek legkerekébb megnyilvánulása.

Méretbeli skála érzékelhető a kerekéknél: asztal, bogyó, még kisebb bogyó. Velük skálázik a szerтеаgázó berkenyeág is: a vastagtól a vékonykáig.

A téli derős félhomályt, a természet betérítő sápadt fényt különféle szűrőkkel festettem meg.

A bogyók vöröse lett az igazi fény, azaz a szín a semlegesben.

Lassacsán csak a bogyók maradtak a képeken. A természet, sőt az országot is elhagytam. Emlékként kis dobozban magammal hoztam őket. Apró ágacskákon fűrként lógtak vagy már leszakadva magányosan, zörögtek. A régi terük eltűnt, és mint ha az új sem fogadta volna be őket: roppant idegenül hatottak az új környezetben. Mit keresett a svéd poros madárberkenye az Andrássy út 62. harmadik emeletén? Általuk sikerült saját gyökértelenségemet és súlytalan lebegésemet megragadnom.

A bogyós képeim rokokójukat éltek – igazán dögledezni kezdtek (valószínű én kezdtem újra otthon érezni magam Budapesten), amikor valamilyen viszony kezdett kialakulni köztük és Stockholmból Pestre telepített szárnyasaim között. Egy befejezetlen képen: nagy bogyó héját születő madárcsőr próbálja átszakítani.

A berkenyeágakkal majdnem egy időben kezdtem madarakat is festeni. Madarak ágakon – szinte egyértelmű lenne az összefüggés. Madaraim mégsem talákoztak össze ágaimmal. A madarak, saját otthonülő zebra-pintyeim, túl sok ágat nem láttak életükben. Talán megálmodhattam volna számukra egy ideális környezetet, ha már a valóságban megvontam tőlük, mégsem tettem. Elfogadtam, hogy számukra börtön az otthonuk, és úgy képzeltem, hogy mivel soha más életformát nem tapasztaltak, nincs is jobb számukra. Én magam néha visszasírom gyerekkori kalitkámat, és mit sem változtat ezen a tény, hogy a mostani, ahhoz képest, kacsalábon forog. Ezzel a nosztalgikus visszasírással az eredetinek, a gyökereknek a tiszteletéről szólok állandó boldog vándorként.

Visszatérve arra, hogy a madarak miért nem ülnek ágakon. Nem találták meg egymást. Az ausztrál zebra-pintyeknek körülbelül annyi közülük van a madárberkenyéhez, mint nekem a *saltlakritshoz* (svéd sós medvecukor). Persze, ha sokáig nézték volna az ágakat, lehet, hogy felültek volna rájuk, és lehet, hogy lassacsán, a vörös hús mozdulatlansága egy vakmerő szellemet felbátorított volna arra, hogy belesípjen. Ki tudja...

Kilenc zebra-pintyemet, akiknek születését és alakulását anyai örömmel és aggodalommal figyeltem, sokféleképp megfestettem: önarcképpel, rudakon csapatosan, kalitkában és folytathatnám... Utolsó róluk készült képeken egyszerű színmezőkben bujkálnak, tűnnek el. Egyiken tuját sejtető foltból kukucsálnak ki, másikon száron egyensúlyozó kövér ovális fogadja be őket. Ez utóbbinak formája találgatható mit sejtet: lehetne fa-sziluett, anyaméh, esetleg a szín meszes telítettsége miatt örvény. Egyik javaslatom sem véletlenszerű. Ezek a „harmonikus” képek a félelmeimet is rejtik. Több rémálomban kiszabadultak a pintyek a Nagyvilágba - ami tapasztalatlanságuk miatt az Örök Vadászmezőknek felelne meg -, másokban víz öntötte el a kalitkájukat. A madárdarabok életből való eltűnésük metaforái is.

A természetű, biológiai ábrákra emlékeztető festésmód és a redukált háttér viszonya foglalkoztatott; valamint az, hogy apró testrészetek mennyire árulkodnak karakterükről; egy lábfej vagy csőr jelenlétükről. A nagy, egyenmű felületen a kicsi formák dallamot írnak le játékosan. Zenéjük első róluk készült képemen is visszacseng, ru-

dakon csevegő együttlétük illusztrálásaként. A bogyós téma még mindig nem hagyott hidegen. Tihanyban lefényképeztem néhány pirosló bokrot. Hangulatokat kívántam megragadni, de főképp vizuális problémák foglalkoztattak megfestésükkor. Fontosabb volt a „hogyan”, mint a „mit”.

Magam előtt tartottam a fényképet. Ez a gesztus olyan volt, mintha az egyik sarkamat szikla pereméhez szorítottam volna, miközben a másik lábam már mélység felé lendül. A fényképek kompozíciójának egy-egy elemét megtartva távolodtam fokozatosan az eredeti képtől. Egyszerűsítettem, elhomályosítottam, kiemeltem – átalakítottam, mint mindig. Térbeliséget, plaszticitást igyekeztem megőrizni az absztrakt egyértelmű jelenléte ellenére. Számomra ez a módszer nyitott utat az absztrakt felé. Az abszolút valóságostól – hiszen le van fényképezve az áldott!- a megfoghatatlanig. De nem mentem messzire, ragaszkodtam valamennyire a látványhoz – eléggé vagy körvonalaiiban, vagy sejtetve, de mindenképpen azt valamivel vagy megtoldva, vagy megfosztva.

Korábban nem festettem fénykép után. Ez alkalommal viszont szerettem volna egy modellt, ami nem beállított csendélet, nem párolgó figura, hanem az én történetemhez szervesen tapadó alany. A félhomályos műteremben ez egy kézzelfogható megoldás volt. Akkoriban sokan festettek fotó után az osztálytársaim közül. Persze, hogy én is ki akartam próbálni! Láttam nagyon jó képeket ezzel a módszerrel megszületni. Például Szabó Ákos apró fotókból miket hozott létre... Azért akkor is tud-

Mayer Hella:

tam, hogy a képek megfestésének finom technikája tetszett nekem inkább. Attól még izgatott ennek a fajta átalakításnak a misztériuma. Gondolom, ilyen formán, a témától függetlenül lehet kifejezetten festői kérdéseken mészázni. Majd valamilyen gesztussal személyessé varázsolni. Ez a próbálkozás segített később egy másfajta hozzáálláshoz, hogy a műterembe érkezve személyes élménnyel, képgondolattal szabaduljak fel a látványszerűség igényétől és festészeti problémákkal foglalkozhassak. Nem mintha problémának érezném az ilyesmit, csak könnyebb így fogalmazni.

Később elővettem egy fényképet, amit a drottningholmi palota parkjában készítettem egy hideg nyáron. Nehéz lenne meghatározni, hogy a következő képeket fejből, látvány után vagy fotó után festettem. A parkfestés könnyen jelfestéssé alakulhat: a sövények rendszeréből szigorú ábra születhet. A fotó emlékeztetett arra, ami a parkot parkká teszi: pára, szertelen bokor, napsütés, árnyék, kopás, lábnyom...

A parkos képeken, azt hiszem, érződik még a bogyók íze és az ugyanakkor készülő fénylabirintusoké is: a jelszerűség és az előző képek nedves légköre. Nemrég Karácsonyi Laci, akkori műteremtársam kritizált kedvesen: „Hella, akkor nem akartam mondani, de roppant egyszerű ezekből a labirintusokból (parkokból) kitalálni!” Ez a valóság.

Szívesen bonyolítanám a végtelenségig őket. Az egyszerűség viszont nem feltétlenül a hiányról szól. Attól függ, hogy milyen erős nagyítólencsét használ az ember. Akadnak percenként változó örömök és bosszúságok a nagy boldogságban, ahogy a nagy bánatban vagy a nagy hétköznapi változatlanóságban is. Attól függ, hogy mire

Mayer Hella: Kilátás

helyezzük a hangsúlyt: a fára vagy az erdőre. Nagy magasságból a labirintus térkép-szerű életút. Az áttekinthetőség néha nagy előny. Egyébként a labirintus nem útvesztő. A labirintusban nem téved el az ember, hanem halad előre, a cél felé a lehető leghosszabb úton. Ha Ariadné fonalát összekuszálnánk és azt követnénk, nos, az mondjuk, hosszabb lenne. Az útvesztőben dühítő zsákutcák vannak. A kacskaringós „egyenes” utat el lehet veszíteni teljesen, bolyongani lehet a végtelenségig. (Szemlélet kérdése, hogy a zsákutcák dühítő eltévelyedések, vagy pedig az út nélkülözhetetlen részei.) Én szeretem mindkettőt: az életben jobban szeretem a labirintust, a játékban az útvesztőt. A játék útvesztője gyakorolás az élet megpróbáltatásaihoz? Amikor ezekkel foglalkoztam fontos útválasztónál álltam az életben. A „hogyan tovább”-on rágódtam folyton.

Aztán megjelent a buldózer, a tank és a puskás ember a sövények között. Vonasságuk agresszívan támadta a háttérre fogyó parkot. Nemcsak a vonalasságuk.

Mayer Hella: Labirintus szerkezetének ázott másnapja - Tihany, 2002.

Labirintus iránti vonzalmamat néhány korai emlékhez tudom kötni.

Kicsi voltam. Nagymamám félhomályos konyhájában egy saját méretemhez képest túl nagy papírra kezdtem rajzolni. Talán zsírkrétával. Vagy valamivel, aminek a hatását elég utálatosnak találtam. A papír aljára egyenes kerítést és közepére egy nyitott kaput festettem. Út indult onnan „felfele” – perspektíva híján felfelének tűnt a távolodás. Térképathatása lett volna a képnek, ha egyéb szereplők nem szemből lettek volna ábrázolva. Az ösvény elágazott és házakhoz vezetett, zsákutcákhoz. A nagy barna út olyan lett, mint egy fatörzs; a megfestett fák, mint a fa lombja; az otromba házak, mint gyümölcsök. Így született egy rajz egy hatalmas kertről. Paradicsomról? Gyümölcsöket említettem... E korai labirintus-inspirációm elég gyorsan szemétkébe került.

Megfestés után azonnal.

A Másik, valószínű vákuumtól való horroros félelmemből alakult ki, - ha volt ilyen – nagy örömet okozva. Nagymamám háza előtt tágas lebetonozott udvar terült. Régi beton: sima, fényes, mégsem egynemű felület. Betonozáskor mintás lapot fektethettek rá, mivel apró négyszögek lenyomata maradt benne. Meleg nyári napokon a hangyák nem szívesen jártak rajta. Szívárványszerű ívben pompás futórózsabokor szakadt fel a betonból. Az udvart balról a ház ölelte; jobbról a kert kerítése a molett szomszédal, Muresánnéval; szemből magas tűzfal határolta tujával, illatozó jázminbokrokkal, lila árvácskákkal és a zöld kígyófejű kúttal. Ugyanazzal a zölddel kenték le a nagy vaskaput balról és a kis kertkaput jobbról. Ezek közt volt az én betonom. Fehér krétát ragadtam és hajlékony utakkal behálóztam. Egymásba olvadó kacskaringós ösvények vagy zsákutcák születtek. Nagy örömmel töltött el a rajzolás. Vajon miért? Horror vacui? Vagy a meleg talajon matatni a felém boruló rózsák árnyékában? Vagy ahogy elképzeltem mekkora öröm lesz *keresni az utat* az utak hálójában? Az út nem vezetett sehova. (Az út öröme az utazás, nem csak az úti cél?) Elég gyorsan meguntam a sétát. Mondjuk, az szórakoztatott, ha a hangyák rátévedtek néha. Megrajzolni az utat, maga volt az Út.

(Nagymamám konyhája, árvácskája és kertje. Emlék, vágy, honvágy. *Paradicsom*. A park, a labirintus, a kert mind nagymamám kertjének stilizálása, besétálni vágyása. *Az én Benső Paradicsomképem*.)

Harmadik élményem egy májusi kiránduláshoz kötődik. A zilahi Kerek erdőt nagy rétek övezték, az egyiket katonai kiképzésekre szigorú őrizettel lezárták. Barátnőimmal mégis arra kóricáltunk és felettébb izgalmasnak találtuk a békés tájban fel-tűnő mesterséges akadályokat. Ott botlottunk bele a magas fekete falba is. Körüljárva négyszögletes volt két bejárattal. Egyenként mentünk be. Kiabálva kerestük egymást az útvesztőben.

Utat rajzolni és úton menni – ez a labirintuskészítő két nagy öröme. A fénylabirintus létrejöttékor mindkét tevékenységhez szerencsém volt. Először a szerkesztésen haladtam végig, majd a szerkesztett úton. Két külön ábra: én, mint út és az út, mint befogadó. A jel térbelivé válik, besétálhatóvá. A vonal a betonlapon ösvénnyé. Kívág a felületből egy darabot, meghatároz és előreenged. Ahogyan egy rajz is teszi. Jel és jelenség. Jel, mert egy ősrégi forma, amin nem változtattam semmit sem. Ez megfestve könnyedén jel is maradhat.

Tihanyban a Belső tó melletti réten (focipályán) egy hideg téli napon megszerkesztettem a labirintust fapálcikákból egyméteres ösvényszélességgel. Ezeket kötöttem össze eleinte két ragasztószalaggal, öt ajándékkötöző szalaggal, végül három vécépapírtekerccsel... Amit találtam, mert nem készültem fel rá, hogy ennyi anyagot igényelhet. Nem nézett ki túl elegánsan...

Amikor besötétedett, fáklyával a kezemben végigyalogoltam rajta: először a vonal mentén, azután az ösvényen. Köröket ró az ember. Fénycsóvával a kézben sétálni – tünékeny állapot. Más nézni ezt a folyamatot, más járni. Én a vonalra szegezem a tekintetemet, szigorúan azt követem. A távolból imbolygó lángot sétáltató fekete alakot lehet látni: azaz a nagy semmiben egy pontot és egy sejtelmes figurát. Ennyit látott akkor Kiss Péter is, aki a kamera mögött didergett. Azok is, akik kedvesen kíváncsiak voltak és végignézték bolyongásomat.

Mi lett ebből?

Egy fényrajz. Se szerkesztés izzadsága, se fűben átnedvesedő vécépapírsík, se koncentrált gyaloglás, se tél, se kör.

Fehér vonal a feketében.

Ellipszisek.

Rajz a térben. (Apropó: máshonnan más kép.)

Olyan egyértelmű, hogy sok egymás melletti pont vonallá válik. Fényrajzként ez lebontható a nullára és eljátszható a jelenség. Amikor a gyufát meggyújtom, megszületik az első pont. Amikor a fáklyát megérintem, a második. (Elfújom a gyufát.) Amikor a karomat megmozdítom, megjelenik a vonal, ahogy ellépek, a hosszabb vonal. A fényképezőgépben tovább alakul minden. Mint egy üstben összeforr az egész: látvány, idő, sötétség, felhő...Három perc tizenöt másodpercig.

(Nyitott lencse – a séta időtartama.)

A beállított időn, lencsén, nyíláson múlik a vonal, múlik a kép. Múlik vagy létezik.

Amikor szaladtam, a vonal elszakadt. Újra és újra. Staccato. Megbomlik a vonal. Csipke lesz belőle.

(Precizitás és rend nélkülözhetetlen része a folyamatnak.)

A folytatás. Amíg szerkesztés, téli séta, folydogáló lámpaolaj, állványon reszkető fényképezőgép képpé válik. A fekete szobában, halvány szörös fényben lötytyöket egyensúlyoztam, számoltam a másodperceket és rágtam a számat. Ebben a nagy számolgatásban elfelejtkeztem időről, térről és fényekről is.

Túl homályos.

Túl sötét.

Foltos.

Halvány.

A mobilom ébresztőórája jelezte, hogy mikor zár az iskola.

(Tulajdonképpen se fotózni, se előhívni nem tudok.)

Sokat kísérleteztem: mi és mennyire legyen sötét, mi legyen világos – azaz látható és láthatatlan. Mindegyik próbálkozás új képek létrejötté, mégha ugyanaz a negatív is az alap.

Előhívástól függően látható ezeken a fényképeken a labirintus szerkezeti vázlata. Ha az előtér világosabb, látható a fényvonal lebegése a föld fölött két méterrel. A fűszálak élesen kirajzolódnak, az eredeti tér megfoghatóvá válik. Szeretem a lebegősöket valószínűtlen hatásuk miatt, mert valóságról adnak egy hihetetlen portrét, csoda leképződésének illúziói. Furcsa a tájban felsejlő, feketéből felragyogó, űrben úszó vonal rajzszerűsége. Ez volt az eredeti elképzelésem. Csak a vonal és a táj. Se én, se semmi más.

Később néhány képre színes papáccal ráfestettem. A műveletet folytatni lehet a végtelenségig.

Sokan mások is rajzoltak fényvel. Én Picasso képeit láttam először ebben a műfajban. Egy megszakítatlan vonallal készíteni az egész rajzot – így magyarázták nekem gyerekkoromban. Akkor nagyon érdekesnek találtam. Itt pedig praktikus és célszerű megoldásnak. A fény, mint út.

Egy álomszerű boldog-szomorú éjjelen álmodtam akkortájt...